„Heere, Gij weet, dat ik u liefheb."

Hij zeide tot hem ten derden male: Simon Jonas zoon, hebt gij mij lief? Petrus werd bedroefd, omdat hij ten derden male tot hem zeide: Hebt gij mij lief? en zeide tot hem: Heere, gij weet alle dingen, gij weet dat ik u liefheb. Jezus zeide tot hem: Weid mijne schapen. Joh. 21 : 17.

Ook tot u komt, na den Paaschjubel, de vraag van uw verrezen Heiland: *Hebt gij mij lief?*

Anders dan tot Petrus, want niet zóo kras als Petrus hebt gij uw Heer en Meester verloochend, maar toch wel, evenals bij Petrus, ter zelfbeschamirg. Herdenk maar, hoe ge ook ditmaal den Paaschdag doorleefd hebt. Heerlijk die overwinning van het leven over den dood. Zoo zalig ligt in Jezus' verrijzenis de profetie ook van ons verrijzen. Wat is bij het geopend graf het terugdenken aan onze lieve dooden veel minder pijnlijk. Hoe speurt ge in de Paaschvreugde toekomst voor het Koninkrijk Godsl Maar uw verrezen Heiland vraagt nog iets anders, vraagt nog iets meer; Hij wil, dat ge allereerst niet met uzelf en niet met uw dooden, maar dat ge bij het geopende graf voor alle dingen met Hem bezig zult zijn, en of ge hem, zooals Hij daar in glorie uit de grafspelonk treedt, *liefhebt.*

Dat vraagt Hij ook u niet in banalen zin, niet terloops, niet als iets dat vanzelf spreekt, maar indringend, hoog ernstig, tot drie malen toe: *Hebt gij mij lief?* Geniet ge in mijn triomf over den Dood, niet om uzelfs wil, maar allereerst om mijnentwil, meê? Springt ook uw hart in u op van vreugde, om den hemelglans, die nu uw Heiland overstraalt? Hebt ge het gemis dat ik niet meer op aarde zal zijn, zoo vraagt hij u, voor mij over, opdat weer hemelvreugde tintele in mijn Godmenschelijk hart? Maakt mijn geluk u gelukkig? Hebt ge mij zóo lief, dat ik het middenpunt van uw verlangen ben geworden, en dat ge ook op den Paaschmorgen uzelf en al 't uwe om Immanuel, die uit het graf verrees, vergeet?

Natuurlijk, niemand zal zeggen: Ik heb Jezus *niet* lief. Zelfs de godloochenaars roemen het Jezus na, dat hij zoo teeder van gemoed, zoo onzelfzuchtig, zoo vol liefde voor het volk was. *Ieder* heeft Jezus lief, waarom zoudt ook gij hem dan niet lief hebben? Maar zulk een phrase geeft niets. Daar spreekt nog niets persoonlijks in. Dat gaat nog buiten uw hart om. Dat heeft nog niets uitstaande met den zielsband van eeuwige, onvergankelijke, onsterfelijke liefde, die u aan Hem als uw Borg en Middelaar verbindt. Dat is nog niets dan een algemeene waardeering, zooals ge uit menschenmin zegt ook *de menschheid* lief te hebben. Daarbij trekt nog niets in *uw* hart naar het hart van Jezus. Dat is nog niet de ziel die de ziel mint. De vraag: Hebt gij mij lief? gaat zooveel dieper. Hier komt het aan op een liefde, waarvan ge met Petrus moet kunnen belijden: Heere, Gij weet alle dingen, *Gij weet* dat ik U lief heb. Hij die uw hart doordringt, die uw gevoel, uw gewaarwordingen, uw gedachten tot op den bodem peilt, Hij moet 't niet maar van uw lippen vernemen, maar het in uw hart lezen, in uw leven zien, het *weten* aan al wat Hij in u merkt, dat gij niet maar *zegt* Hem lief te hebben, maar Hem inderdaad en in der waarheid, met geheel de warmte van uw inwendig wezen *liefhebt.*

Hebt ge het uzelf wel eens afgevraagd, of ge Jezus zóó, en in dien zin, waarlijk liefhebt? Hebt ge bij die vraag u zelf ondersocht, u zelf op de proef gesteld, of ge u niet vleit met een schijnliefde, die den naam draagt zonder het wezen? Want dit verstaat ge toch, om te kunnen zeggen: ik heb Jezus lief, moet ge Hem lief hebben, zooals ge geen ander liefhebt, en zoolang er ook maar één persoon nog op aarde, of onder uw lieve dooden is, voor wien ge een nog warmer, inniger liefde dan voor Jezus gevoelt, is uw liefde zijns niet waardig.

Liefde en wederliefde moeten hier aan elkander beantwoorden. Zooals zijn liefde voor u een geheel *eenige* liefde was, zoo moet ook uw liefde geheel *eenig* voor Hem zijn. Niet alsof ge ooit met uw liefde voor Hem zijn liefde voor u zoudt kunnen evenaren, maar toch moet het een liefde van gelijken drang, van gelijk, heel eenig karakter zijn. Een ruiter kan zijn paard liefhebben, maar toch is de liefde voor zijn vrouw en voor zijn kind zoo heel anders, en zoo moet ook uw liefde voor Jezus weer zoo heel anders zijn dan de liefde voor 't kind van uw hart. Ge moet Jezus liefhebben niet *naast* uw lieven op aarde, maar *boven* allen. Zelf sprak de Heere het zoo aangrijpend sterk uit: Wie vader of moeder liefheeft boven Mij *is mijns niet waardig.* Hij is beminlijk zooals geen schepsel beminnlijk zijn kan, en die liefde van uw Heiland moet u niet slechts bestralen en koesteren, maar ge moet ze indrinken, ze moet u zalig maken in uw zielsbeset, en ze moet een weerschijn van geheel eenige liefde uit uw hart naar Hem doen terugglanzen. Dan hebt ge uw Heiland lief. *Zijn* liefde voor *u* moet *uw* liefde voor *Hem* doen ontluiken.

Dit nu toetst ge het best daaraan, dat ge u afvraagt, welke plaats, als weer een dag, een week om is, uw Heiland en uw Koning in uw gedachtenwereld innam. Niet bij het lezen in Profetie of Evangelie, niet onder de prediking, niet bij uw gebed of in een gesprek; bij dit alles toch is er iets van buiten, dat Jezus in uw gedachtenwereld inbrengt. Bij liefde moet de gedachte aan den Middelaar vanzelf in u opkomen. Zooals de jonge moeder vanzelf denkt aan het pasgeboren wicht, dat in de wieg naast haar ligt; zooals wie pas verloofd zijn, de een aan den ander denkt; zooals een man denkt aan zijn vrouw die in doodsgevaar op het ziekbed ligt. Dan behoeft er niets te zijn, dat herinnert; dan vervult de gedachte aan het voorwerp zijner liefde vanzelf de gedachte. Wat we wezenlijk liefhebben boeit ons, laat ons niet los, en komt telkens vanzelf in onze gedachtenwereld op. Meet daarnaar nu ook uw liefde voor uw Heiland af. Hij bidt voor u, Hij leeft om ook voor u te bidden. Gij zijt uit *zijn* denken geen oogenblik weg. En hoevele zijn niet de uren, die gij doorleefd hebt zonder dat de gedachte aan Jezus in u opkwam.

Liefde gaat dieper dan de gedachte. Liefde prikkelt *het gevoel.* Ze geeft innerlijke gewaarwordingen. Ze doet u in uw hart aan. Soms zoo diep, dat ge 't in geen gedachte kunt overbrengen en 't in geen woorden kunt uitspreken. Werkt nu voor Jezus ook dat gevoel in uw innerlijk leven? Maakt hij u warm, geniet ge in Hem? Doortintelt Hij u met innerlijke vreugd? Besielt Hij u met geestdrift? Voelt ge u in zijn liefde zoo onuitsprekelijk zalig en overgelukkig?

Belijdt ge Hem? *Strijdt* ge voor Hem? *Lijdt* ge om Jezus' zaak? Zoo, dat ge u met Hem één en lotgemeen weet? Belijden is niet maar de geloofsartikelen beamen. Belijden is voor Jezus uitkomen bij wie zijn eere te na komt. Belijden is niet met de ongeloovigen over Jezus twisten, maar is zoo voor hem uitkomen, dat zelfs de ongeloovige den gloed van uw liefde voor Jezus ondergaat. Het kan verder gaan, dat getuigen niet baat, dat ge strijden moet, strijden tot brekens met vrienden toe. De liefde voor ieder ander voor Hem, nooit de liefde voor Hem bij wien ook verloochenen. En dan komt het *lijden* vanzelf. „Ze hebben mij vervolgd, ze zullen ook u vervolgen," was de profetie die Jezus u in 't leven meegaf. Is die profetie ook aan u bewaarheid? Philanthropie is op zich zelf nog geen teeken van liefde voor den Heiland. Die roemt de wereld veeleer in u. Ze doet er u zelve in na. Maar staan voor Jezus in de volle wapenrusting des geloofs tot men u laakt en smaadt. Draagt ge ook de litteekenen van uw liefde voor uw Heiland? Stelt gij misschien nog naam en eere bij de wereld boven de litteekenen der wonden, waarmee ze elken trouwen discipel van Jezus slaat?

En dan het brengen van *offers* voor Jezus, het *dienen* van Jezus, het *volgen* van uw Heiland. Zooals het oog der dienstmaagd is op de hand harer vrouwe, is zoo uw oog steeds op de hand uws Heeren gericht? Is het u een lust, uw tijd, uw kracht, uw geld Hem ten offer te brengen, niet met een zucht, maar met een lach van heilige vreugde? En bovenal, *volgt* ge Hem? Gaat Hij steeds voor u uit? Dat ge steeds u afvraagt, wat zou Jezus in mijn geval doen? Hij steeds voor u uit, gij achter Hem. Met uw kruis, dat ge Hem nadraagt.

O, de liefde voor Jezus gaat zoo diep. Ze vraagt heel uw leven. Zalig dan, wie tot Hem opziende, zeggen kan: Heere, Gij kent mijn hart. Gij *weet* alle dingen, Gij *weet* dat ik U *liefheb!*

Dr. A. K.

Amsterdam, 21 April 1911.

Een onzer lezers zendt ons het volgende schrijven:

Mag ik door middel van uw blad een vriendelijk verzoek richten tot de stellers van de persverslagen der Classicale vergaderingen? Het is om daaruit weg te laten de mededeelingen van andere classes omtrent tuchtzaken van Dienaren des Woords. Het kan toch niet wenschelijk geacht worden, dat een geregeld lezer van die verslagen week aan week berichten ontvangt van éene zelfde droevige zaak, als in het jongste no. van uw blad tot driemalen daarin voorkomt.

Deze opmerking is volkomen juist.

Dat een classis, die in de droeve noodzakelijkheid kwam tucht over een Dienaar des Woords te oefenen, daarvan aan de andere classes mededeeling doet, om te voorkomen, dat zulk een Dienaar aldaar zou optreden, ligt in den aard der zaak en is niet te vermijden. Maar het is zeker niet wenschelijk, dat daarom in de persverslagen van al deze classicale vergaderingen week aan week nogmaals de aandacht op zulk een droeve zaak gevestigd wordt.

Van harte ondersteunen we daarom het verzoek van den inzender. Het is volkomen voldoende, dat de Classis, die de censuur uitsprak, hiervan in haar persverslag melding maakt. Maar de andere classes, die *mededeeling* van deze censuur ontvingen, zijn zeker niet geroepen, om dit in haar persverslag nogmaals te vermelden. Niet alleen, dat daardoor noodeloos de wonde telkens weer wordt opengereten, maar er ligt ook een gebrek aan kieschheid in tegenover den betrokken persoon. We twijfelen dan ook niet, of onze classical correspondenten zullen gaarne dit verzoek ter harte willen nemen. Mocht dit onverhoopt niet het geval wezen, dan zou de Christelijke pers voor de vraag komen te staan, of zij niet geroepen was, om zulke mededeelingen uit het haar toegezonden persverslag weg te laten.

Ons kerkrechtelijk bezwaar tegen het voorstel van Ds. Sikkel om de examinatie aan de roepende Kerk te ontnemen en deze te brengen naar een of andere willekeurig gekozen classis, worden door *Hollandia* gelijk te begrijpen is, niet gedeeld.

Ze merkt op, dat wanneer een Dienaar des Woords van de eene Kerk naar de andere overgaat, deze Kerk toch evenmin den beroepen Dienaar des Woords opnieuw examineert, maar volkomen vertrouwen heeft in het vroeger afgelegde examen. Derhalve kon, meent ze, bij een behoorlijk kerkverband, ook de Kerk, die den Dienaar voor het eerst beroept, evengoed afgaan op het getuigenis van de classis, die den candidaat beroepbaar stelde, en is daarom een nieuw examen niet noodig.

De kiem van dit argument ontgaat ons.

Een lidmaat, die van de eene Kerk naar de andere verhuist, brengt een attestatie mede, en in den regel zal zulk een attestatie krachtens het kerkverband voldoende worden geacht, zoodat de Kerkeraad, waarbij dat lid zich aanmeldt, hem niet opnieuw naar de zuiverheid zijner belijdenis ondervragen zal. Maar omdat bij dezen overgang van de eene plaats naar de andere een attestatie volstaan kan, volgt daar nu uit, dat de persoon die zeg te Middelburg woont en daar voor 't eerst tot het Avondmaal begeert toegelaten te worden, naar de Classis Rotterdam zou mogen gaan, zich door deze classis zou mogen laten onderzoeken naar belijdenis en wandel en dan met een getuigschrift van deze classis zich zou kunnen wenden tot zijn eigen kerkeraad om te zeggen: nu behoeft gij mij niet meer te onderzoeken, de classis Rotterdam heeft dit reeds gedaan. Natuurlijk zou de Kerkeraad van Middelburg antwoorden, dat de Kerkeraad, die *tot het Avondmaal toelaat, ook het onderzoek naar belydenis en wandel heeft in te stellen,* en dat hij deze verantwoordelijkheid niet van zich af mag schuiven op een andere Kerk of classis.

Precies hetzelfde geldt nu ook in het onderhavige geval. De Kerk, die iemand tot den Dienst des Woords beroept, heeft hem te onderzoeken naar leer en leven. Onze Kerkenorde zegt daarom uitdrukkelijk, dat dit onderzoek behoort tot de „wettige beroeping" en toekomt aan de roepende Kerk. Evenmin nu als een Kerk de andere stukken van het beroep, bijv. de verkiezing, de approbatie of de bevestiging aan een andere classe zou mogen overlaten, evenmin kan ze dit ook doen met de examinatie. De Kerk die beroept, is zelve verantwoordelijk voor de examinatie van haar beroepen Dienaar en heeft ten principale te beslissen of ze, gehoord de antwoorden bij de examinatie gegeven, hem tot haar Dienaar beroeert of niet. Dit onvervreemdbare recht van de roepende Kerk af te nemen, zou zeker niet geoorloofd wezen, en we begrijpen dan ook niet, hoe zelfs een onzer persorganen met het voorstel kwam om Art. IV onzer Kerkenorde dan maar even te veranderen. Alsof een Generale Synode zoo maar, terwijl van het eerste het beste voorstel, de *beginselen* van ons Kerkrecht op zijde zou mogen schuiven. De examinatie is niet een *gunst,* door de Generale Synode aan de roepende Kerk toegekend, en die zij haar evengoed weer kan ontnemen, maar het is een *recht,* dat de plaatselijke kerk *bezit* en dat in Artikel IV door de Synode alleen *erkend wordt.*

Nu is het zeker ook vroeger wel eens voorgekomen, met name in Friesland, dat de examinatie tot den Dienst des Woords aan de roepende Kerk is ontnomen en bij een willekeurige classis is overgebracht, maar dit voorbeeld kan dan ook het beste dienen, om te doen zien, hoe uiterst gevaarlijk het standpunt is, waarvan deze regeling uitgaat. In Friesland toch nam men het standpunt in, dat de classis iemand de bevoegdheid schenken kon om het Woord en de Sacramenten te bedienen. Het predikambt werd beschouwd als een soort generaal ambt, dat voor alle Kerken gold. De zending tot dat ambt moest daarom door de classis geschieden, en zoodra iemand deze zending ontvangen had was hij bevoegd overal het Woord en de Sacramenten te bedienen. Het *beroep* van een plaatselijke Kerk maakte hem niet tot predikant, maar diende alleen om dengene die reeds door de classis tot predikant gemaakt was, nu nader aan de eene of andere Kerk te verbinden. Op dat standpunt nu is het volkomen consequent, dat de examinatie ook niet meer geschiedt door de roepende Kerk, maar door de zendende classis. Want niet de Kerk, die hem beroept, maar de classis, die hem uitzendt heeft den betrokken Dienaar naar leer en leven te onderzoeken.

Nu twijfelen we geen oogenblik, of *Hollandia* zal even beslist als wij deze geheele voorstelling van een classicale zending en een algemeen predikambt wraken. Maar des te meer moge ze daarom toezien, dat ze niet door haar voorstellen in zake de examinatie onze Kerken een weg opstuurt die niet zonder gevaar zou wezen.

Nu het plan der Regeering schijnt te wezen, om de Armenwet vóór de zomervacantie in publieke behandeling te nemen en vermoedelijk de Armenwet door de Tweede Kamer zal aangenomen worden, vóórdat onze Generale Synode saamkomen kan, zal de Synode wel weinig invloed op het lot van de Armenwet hebben en alle verzoek van de classes aan de Synode daarom nutteloos werk wezen. Het spreekt toch wel vanzelf, dat een petitie van de Synode bij de Overheid, wanneer de Armenwet reeds aangenomen is, een visschen achter het net zou zijn. En de Synode, met het oog op deze quaestie alleen, te vervroegen, scheijnt om meer dan een oorzaak niet wenschelijk.

De vraag is daarom, of het niet beter zou wezen, dat de plaatselijke Kerkeraden zich evenals in 1851 tot de Regeering wendden met hun bezwaren. Het zou dan echter noodig wezen, dat de petities een eenparig karakter droegen en niet te zeer uiteenliepen.

Met belangstelling hebben we daarom kennis genomen van een tweetal adviezen, dezer dagen in zake de Armenwet ons gezonden. Het eene advies van de heeren Ds. Bouma c. s., dat we in dit nummer afdrukken, draagt, gelijk men ziet, een scherper karakter en oefent, naar het ons voorkomt een critiek, die niet overal juist is. Onze hooggeschatte broeders zien soms bezwaren, waar ze werkelijk niet bestaan. Het andere advies van Dr. De Moor, pas bij den uitgever J. H. Kok te Kampen verschenen, onder den titel: Het ontwerp-Heemskerk tot Herziening der Armenwet en de Gereformeerde Kerken, is in dat opzicht veel practischer. Dr. De Moor heeft het ontwerp-Heemskerk tegen verschillende z. i. onjuiste beoordeelingen verdedigd, en naar het ons voorkomt, is hij daarin meestal zeer gelukkig geslaagd. Onze Kerken zullen dan ook wel doen, deze brochure zich aan te schaffen en aandachtig te lezen. Ze zullen dan zien, dat men in menig opzicht den Minister onrecht heeft aangedaan, en vooral, dat de vraagstukken, die hierbij aan de orde komen, zeker niet zoo gemakkelijk zijn op te lossen, als men dit wel voorstelt. Dr. De Moor heeft desniettegenstaande zelf ook wel bedenkingen, maar hij volgt den uitnemenden practischen weg, van niet alleen af brekende critiek te oefenen, maar ook *voorstellen te doen,* hoe deze bezwaren voor onze Kerken uit den weg kunnen geruimd worden. Zijn ontwerp van een verzoekschrift, aan de Overheid door de Generale Synode te zenden, verdient dan ook de ernstige overweging onzer Kerken.

Het ontwerp-Armenwet.

IV.

De politieke zijde van de Armenwet, die de burgerlijke armenzorg raakt, laten we voorts rusten. Het ligt niet op den weg van een kerkelijk blad om daarover uitspraak te doen.

Alleen meenden we tegen enkele onjuiste voorstellingen, die in de kerkelijke pers omtrent het wetsontwerp-Heemskerk gegeven waren, te moeten opkomen, omdat daardoor de geheele positie beheerscht werd, die men tegen dit ontwerp innam. Indien het toch juist ware, dat de Minister metterdaad een voorstander van Staatsarmenzorg gebleken was, dan zou dat ontwerp niet alleen uit politiek oogpunt beslist af te keuren zijn geweest, maar ook een ernstig gevaar voor de Christelijke Kerk hebben opgeleverd. Het beginsel van Staatsarmenzorg is toch, gelijk we zagen, dat elke arme recht op onderstand van den Staat heeft en de Overheid daarom verplicht is voor het onderhoud der armen te zorgen. Noodzakelijk gevolg van dit beginsel is, dat de Overheid de geheele armenzorg aan zich moet trekken, of zoover ze de kerkelijke armenzorg nog gedoogt, haar als tak van Staatsdienst door de wet moet regelen.

Ware dit fatale beginsel nu metterdaad door den Minister gehuldigd en in zijn ontwerp neergelegd, dan zou van de zijde der Kerken een beslist protest tegen deze aanranding van haar Goddelijk recht niet achterwege moge blijven. En ging de Regeering toch op dien heilloozen weg voort, dan ware zelfs *lijdelijk verzet* plicht.

Daarom was het noodig, na al de alarmeerende voorstellingen in onze kerkelijke pers, onze Kerken in dit opzicht gerust te stellen, door haar een juister voorstelling van de bedoeling der Regeering te geven. Er is geen sprake van, dat de Minister de armenzorg geheel aan den Staat wil trekken; want de Minister erkent juist omgekeerd, dat de armenzorg eigenlijk de taak is van de kerkelijke en particuliere liefdadigheid. En zoo ook is er geen sprake van, dat de Minister de kerkelijke armenzorg als tak van Staatsdienst regelen wil, want zijn uitgangspunt is juist, dat de kerkelijke armenzorg, wat haar inwendig beheer en bestuur betreft, geheel vrij van Staatsinmenging moet blijven. In die beide opzichten handhaaft de Minister de beginselen, die steeds door onze antirevolutionaire partij zijn voorgestaan, en doet men hem onrecht aan, wanneer men hem van overbuiging naar links beschuldigt.

Natuurlijk is het een geheel andere vraag, of de Regeering in de verschillende bepalingen van dit wetsontwerp altoos consequent deze beginselen heeft gehandhaafd en doorgevoerd. Maar ook om in dit opzicht het wetsontwerp billijk te beoordeelen, vergete men twee dingen niet.

Vooreerst, dat de Regeering bij haar wetgeving altoos rekening heeft te houden met historisch geworden toestanden en deze niet plotseling door een wet wijzigen of verbeteren kan. Zelfs Groen, hoezeer tegen *elke* burgerlijke armenzorg gekant, dorst daarom nog niet aan de Regeering dien eisch stellen, dat deze plotseling met allen Overheidsonderstand zou ophouden. En thans zou dit, gelijk Mr. Van Maare, in zijn uitnemend praeadvies terecht opmerkt, nog veel moeilijker wezen dan in 1854, omdat de burgerlijke armenzorg netzij dan ondanks of ten gevolge van de bestaande Armenwet, zulk een reusachtigen omvang heeft gekregen, dat inhouding van deze openbare bedeeling een nationale ramp zou tengevolge hebben. Toegegeven dus zelfs, dat als Overheidsonderstand aan de armen te veroordeelen zou wezen, omdat de kerkelijke en particuliere liefdadigheid daardoor in haar energie verlamd wordt, — nu de Regeering voor het droeve feit staat, dat de kerkelijke liefdadigheid vooral in de groote volkskerken absoluut ontoereikend is om in de armenzorg te voorzien, kan de Regeering de breede groep van armen, die tientengevolge op de bedeeling van de burgerlijke armbesturen aangewezen zijn, niet plotseling aan haar lot overlaten. Ook hier geldt, dat *nood wet breekt.* Diefstal is zonde, maar een dief, zegt de wijze Spreukendichter, die steelt om zijne ziel te stillen, dewijl hij honger heeft, doet men geen verachting aan; en hoe streng God in Zijne wet ook den doodslag verbiedt, wie uit noodweer een ander doodt, wordt niet schuldig verklaard. En zoo is het ook hier. Men kan principieel Staatsarmenzorg verafschuwen en toch erkennen, dat een Regeering verplicht kan zijn om in den nood der armen te voorzien, die anders van ellende en honger zouden omkomen.

En in de tweede plaats houde men wel in het oog, dat een Regeering niet in staat is elk misbruik, dat insloop, terstond uit den weg te ruimen door wettelijke bepalingen. Papieren wetten, die door niemand worden nagekomen, ondermijnen het Overheidsgezag en verbreken den eerbied voor de wet. Er moet, gelijk Dr. De Moor in zijn jongste studie terecht opmerkt, ook in de wetgeving *eerlijkheid* wezen. Of dubbele bedeeling, waartegen voornamelijk de grief gaat van onze kerkelijke critici, metterdaad zooveel erger kwaad is dan dat de Overheid een deel der kerkelijke armen voor haar rekening neemt, laten we thans in het midden. Uit finantieel oogpunt schijnt het ons lood om oud ijzer, of het burgerlijk armbestuur zeg vijftig van de honderd kerkelijke armen geheel onderhoudt of dat het voor honderd armen een deel van de ondersteuning betaalt. Maar al waren de grieven, die men tegen deze dubbele bedeeling aanvoerde, alle juist, één ding vergete men niet, dat deze dubbele bedeeling een noodzakelijk kwaad is, zoolang de Kerk op zulk een wijze als dit thans geschiedt, voor haar armen zorgt. Als men ziet, dat de diakonie der Hervormde Kerk te Amsterdam aan het overgroote deel van haar armen niet meer uitkeert dan 50 cent, zegge vijftig cent per week, dan kan men niet zeggen, dat de Overheid deze armen, omdat de Kerk ze reeds bedeelde, niet meer behoeft te ondersteunen. Het heeft dan ook niets gebaat, dat in de bestaande Armenwet de dubbele bedeeling uitdrukkelijk buitengesloten werd; de burgerlijke armbesturen zijn, door den nood gedrongen, er toch toe moeten overgaan. Met dit feit rekening houdende, heeft de Minister het verbod in de Wet opgeheven. *Voorgeschreven* wordt de dubbele bedeeling dus niet; ze wordt al evenmin door deze wet als een *nieuwigheid* ingevoerd; alleen het verbod is weggevallen. Of daardoor aan den werkelijken toestand veel veranderen zal, betwijfelen we. Ook in dit opzicht heeft men met schrikbeelden gewerkt, die we overdreven achten. Aan de gemeentelijke armbesturen blijft in de toekomst het recht om te beslissen, of zij deze dubbele bedeeling zullen schenken of niet, en wettelijk verplicht is hiertoe niemand. Maar zelfs al ware van de verandering in de wet een vermeerdering der dubbele bedeeling het gevolg, dan zou dit kwaad o.i. nog minder erg zijn dan de bestaande toestand, nu de wet deze dubbele bedeeling uitsluit en de practijk er toch toe noodzaakt. Het is beter een verbod niet te geven, dan een gegeven verbod niet te handhaven.

Wanneer we op deze beide factoren wijzen om een billijker beoordeeling van dit wetsontwerp te vragen, dan ligt hierin vanzelf reeds opgesloten, dat we dit wetsontwerp zeker geen *ideale* oplossing van het vraagstuk der armenzorg achten. Gold het dan ook de vraag, hoe in een nieuw gestichten Staat de armenzorg naar zuiver antirevolutionaire beginselen te regelen ware, dan zou het wetsontwerp er geheel anders moeten uitzien. Thans echter, nu de Regeering staat voor een historisch geworden toestand, dien zij niet veranderen kan, moet ze wel met de eischen der werkelijkheid rekenen, en kan het alleen de vraag wezen, in hoeverre zij onder de bestaande omstandigheden haar beginsel doorvoeren kan. Nu is het zeker uitnemend, dat men èn in het Parlement èn in de pers zoo scherp mogelijk de beginselen vooropstelt, om daardoor de Regeering, die allicht aan de eischen der practijk te veel zou kunnen toegeven, op het goede spoor te houden. Zulk een tegenwicht tegen de zuigkracht der practijk is voor elke Regeering noodig, en Prof Fabius heeft in zijn Studien en Schetsen er terecht op gewezen, hoe de kloeke uiteenzetting onzer beginselen door Groen en zijne vrienden in 1851 en volgende jaren gegeven, in dit opzicht van zeer belangrijken invloed op de Regeering is geweest en voor veel kwaads ons heeft behoed.

Maar aan de andere zijde vergete men niet, dat de schuld, dat deze beginselen niet zuiver toegepast kunnen worden, niet in de eerste plaats bij de Regeering ligt, maar veeleer *bij de Kerken zelve.* Hierin ligt het smadelijke van den toestand. In onze Gereformeerde Kerken is, dank zij de goedheid Gods over ons, de zorg voor de armen weer met kracht ter hand genomen, en we danken het niet het minst aan de weeropleving van onze Gereformeerde Kerken uit haar langen doodslaap, dat de kerkelijke armenzorg weer getoond heeft, hoeveel ze tot leniging van der armen nood vermag. Regel is in onze Kerken, dat ze geheel voor hare armen zorgen en dit op zoo afdoende wijze doen, dat er van burgerlijke armenzorg voor onze armen geen sprake behoeft te wezen. Niet bij ons, maar bij de groote Volkskerken schuilt dan ook het kwaad. Terwijl deze Kerken over reusachtige kapitalen beschikken, door den vromen zin onzer voorvaderen nagelaten, bedeelen ze hare armen op een wijze, die een smaad is voor de Christelijke barmhartigheid. Wat in deze Kerken aan collecten voor de armen wordt saamgebracht, is, wanneer men let op het aantal van de leden dezer Kerken en op de finantieele positie die ze innemen, een schande. Ook hier toont zich weer, hoe schrikkelijk het bederf is bij een Kerk, die zich zelve bij voorkeur de *volkskerk* noemt, en op zulk een wijze de nooden van het arme volk verwaarloost. Zeker, de Hervormde Kerk komt met schitterende cijfers voor den dag, wanneer ze op haar statistisch verslag vermeldt, hoeveel miljoenen ze elk jaar aan de armen uitdeelt; maar als men nagaat, wat onder deze miljoenen aan renten van kapitalen schuilt en wat aan collecten wordt ingebracht, dan komen deze cijfers in een heel ander licht te staan. En nog droever wordt de werkelijkheid, wanneer men nagaat, hoe laag de bedeeling der Hervormde Kerk in onze groote steden is, waar het gemiddelde bedrag der wekelijksche uitkeering nog geen halve gulden per arme bereikt. En nu moge het waar zijn, dat deze Volkskerk naar verhouding meer armen telt dan onze Kerken — gebrek aan zedelijke tucht en slechte armbedeeling werkt het pauperisme in de hand — en daarentegen minder leden die kerkelijk meeleven en aan de collecten voor de armen bijdragen, maar deze verontschuldiging is niet afdoende. Vooreerst is het een feit, dat de Hervormde diaconieën elk jaar 500 000 gulden *overhouden* van de renten der kapitalen, en men dus waarlijk niet zeggen kan, dat door deze diaconieën reeds het uiterste is gedaan. En ten tweede behoort een Kerk, die zoo haar plicht verwaarloost tegenover de groote massa, dan ook de dwaze pretentie af te leggen, alsof ze een *Volkskerk* zou kunnen zijn, en geen verantwoordelijkheid op zich te nemen, die ze toch niet dragen kan.

Intusschen baat het niet veel, of wij op deze misstanden in de Hervormde Kerk wijzen en ook de Regeering kan hierin geen verandering brengen. Afdoende verbetering kan alleen van deze Kerk zelve uitgaan. En zoolang ze hiertoe onmachtig of onwillig blijkt, zal de abnormale toestand, waarin we verkeeren, wel blijven voortduren.

Groen had daarom volkomen recht toen hij zeide, dat naast de schoolquaestie de kerkelijke quaestie de voornaamste was. Ook bij de Armenwet beheerscht ze het geheele vraagstuk. Maatregelen als dubbele bedeeling en